

Vzpomínka na Jiřího Pechara

Josef Fulka

Univerzita Karlova

josef.fulka@fhs.cuni.cz

22. srpna 2022 zemřel ve věku devadesáti tří let Jiří Pechar; bezpochyby je namístě tvrzení, že nás opustila skutečně velká osobnost české kultury, a to navzdory tomu — anebo možná právě proto —, že Jiří Pechar nikdy neusiloval o nějakou viditelnost, natož pak mediální popularitu. Je skutečně třeba mluvit o kultuře obecně, a nikoli o té či oné její oblasti. Práce Jiřího Pechara se totiž dotkla celé řady oborů: překladatelství (včetně teorie překladu), filozofie, psychoanalýzy, literární vědy — zde všude zanechalo jeho dílo svou stopu.

V živé paměti nás všech nejspíš zůstane v první řadě Jiří Pechar jako překladatel — překladatel mimořádně plodný a výkonný, který však nikdy neslevil z pozoruhodné preciznosti a kvality. Je pravda, že se v sedmdesátých a osmdesátých letech živil jako překladatel na volné noze, takže překládání pro něho nebylo jen doplňkovou aktivitou, ale i přesto je šíře jeho překladatelského záběru těžko uvěřitelná, tím spíše, že si práci rozhodně neulehčoval tak, že by si vybíral snadné texty. Mezi těmi zhruba padesáti svazky, pod nimiž je coby překladatel podepsán, najdeme skutečnou klasiku: například několik románů Émila Zoly (*Hřích abbého Moureta*, *Pod pokličkou*), díla tak obtížná, jako je Huysmansův román *Naruby*, hermetickou a „nepřeložitelnou“ poezii Stéphanu Mallarmého, anebo naopak texty modernější, například *Dětství* Nathalie Sarrautové. Zvláštní zmínku jistě zaslouží jeho překlad pěti ze sedmi svazků Proustova *Hledání ztraceného času*. Překlad tohoto románového monumentu, který vycházel v Odeonu v sedmdesátých a osmdesátých letech, Pechar „převzal“ po smrti Prokopa Voskovce, který stihl přeložit jen první dva svazky, a ještě relativně nedávno, před deseti lety, při přípravě nového vydání v nakladatelství Rybka, podrobil Pechar Voskovcův překlad velice precizní a důkladné revizi. Jen zcela mimochodem řečeno, pro příslušníky mladší generace, samozřejmě včetně autora těchto řádků, je zhola nemožné pochopit, jak mohlo něco takového vzniknout bez počítače... Koho by zajímalo, jak obrovské množství mravenčí práce za českou verzí Proustova *Hledání* muselo být, může nahlédnout do brilantní studie Jovanky Šotolové „Dlouho jsem chodil brzo spát: K hledání ideálního tvaru Proustova *Hledání*“, publikované u příležitosti Pecharových devadesátin,¹ kde autorka soustavně pracuje i s Pecharovým přípravným rukopisem, obsahujícím návrhy korekcí překladu Voskovcova.

1 Šotolová, Jovanka. „Dlouho jsem chodil brzy spát: K hledání ideálního tvaru Proustova *Hledání*“. *Svět literatury*, 29, 2019, č. 59, s. 32–51.

Pecharova překladatelská činnost se však zdaleka neomezuje pouze na beletrii. Jen namátkou: už v šedesátých a raných sedmdesátých letech zpřístupnil českému čtenáři klíčová díla Clauda Léviho-Strausse, totiž *Smutné tropy* a *Myšlení přírodních národů*. Jeho systematický zájem o psychoanalýzu vedl k překladu řady významných textů Freudových. Překládal Lyotardovy texty o postmodernismu, Wittgensteinova *Filosofická zkoumání*...

Mám-li přeskočit na trochu osobnější rovinu, skutečnou nakladatelskou odyseu představoval pokus o publikaci Pecharových průkopnických (a opět fenomenálních) překladů dvou textů z Lacanových *Écrits*, totiž slavného „Stadia zrcadla“ a mnohem rozsáhlejší přednášky „Funkce a pole promluvy a řeči v psychoanalýze“. Je totiž známo, že Jacques-Alain Miller, Lacanův zeť, držitel autorských práv a oficiální strážce mistrova odkazu, nebývá v tomto konkrétním případě právě nejvstřícnější. Pechar svoje pokusy o kontakt s ním popisoval svým typicky lakonickým způsobem: „Prosím vás, napsal jsem Millerovi dopis, čekal půl roku... a nic. Napsal jsem další dopis a po roce mi odpověděla Millerova žena, že ten překlad vypadá dobře, ale že by bylo fajn, aby ho prošel nějaký překladatel, který se trochu vyzná v psychoanalýze.“ Pechara, dlouhodobého překladatele Freuda a autora řady textů o psychoanalytické teorii, to pochopitelně poněkud znechutilo, uchýlil se ke kompromisnímu řešení a zmiňované překlady vyšly v nákladu pouhých několika výtisků s přispisem „Pouze pro vnitřní potřebu pracovníků Filosofického ústavu AV ČR“ (jednu z těchto bibliofilii, přiznávám se, jsem odcizil a uchovávám doma). Teprve mnohem později, když se lacanovci rozhodli vyslat do Česka několik svých členů s úkolem, který nelze popsat jinak než jako civilizační misi (je to u nich obvyklý postup, spojený zpravidla s pokusem o založení nějaké odnože lacanovské školy), se po dlouhém vyjednávání — na němž si, byv při této jejich anabázi ke svému malému nadšení vybrán jako česká spojka, snad mohou připsat jisté drobné zásluhy — podařilo zmiňované Pecharovy překlady vydat v nakladatelství Academia pod titulem *Imaginárno a symbolično*. V této podobě, bez původní Pecharovy předmluvy a glosáře, zato s předmluvou Lacanovy dcery, je má český čtenář k dispozici již oficiálně.

Ovšem ještě chvíli o Pecharově díle. Doposud byl zmiňován jen jako překladatel. Ale pozornost si samozřejmě zaslouží i Jiří Pechar jako autor. Když už byla řeč o psychoanalýze, řada čtenářů ho zná jako autora významných prací opět především o Freudovi a Lacanovi: *Prostor imaginace* je studie pocházející už ze šedesátých let a vydaná v roce 1992, později vyšla kniha *Lacan a Freud* (2013). K problému imaginace, traktovanému ovšem už v širším než jen čistě psychoanalytickém kontextu, se vrátil i ve své poslední knize, *Imaginace a myšlení ve hře dějin* (2017). V posledních letech se stále intenzivněji zajímal o fenomenologii. Tento zájem zúročil kromě jiného v monografii *Problémy fenomenologie: Od Husserla k Derridovi* (2007), ale věnoval se dotyčnému filozofickému proudu i jako překladatel: v rámci pracovní skupiny, kterou po dlouhou dobu vedl na Filosofickém ústavu AV ČR, vznikl například překlad Husserlovy *Formální a transcendentální logiky* (2007). Obecnější úvahou o otázce lidské identity je monografie *Být sám sebou* (1995). Mezi jeho pracemi literárněvědnými jmenujme namátkou knihu *Dvacáté století v zrcadle literatury* (1999) nebo *Literatura v průsečíku otázek* (2012).

Alle to opět není vše. V jednom rozhovoru, dotázán na svou vlastní literární činnost, se svou charakteristickou skromností odpověděl (cituji z paměti): „Víte, když se

někdo celý život zabývá literaturou, dá se očekávat, že si to jednou taky sám zkusí.“ Jeho próza *Upilované mříže* je stylisticky i obsahově pozoruhodně vrstevnatým literárním útvarem, zjevně inspirovaným experimentálními přístupy Faulknera či autorů řazených k francouzskému novému románu. Je i autorem veršů (*Slovo v samotě*, původně samizdatová sbírka, oficiálně vydaná roku 2012). A memoárovou literaturu v Pecharově díle zastupuje autobiografie *Život na hraně* (2009).

Tento výčet — ať už se jedná o překlady, nebo autorské texty — je, jak již bylo řečeno, namátkový a dílčí. Toto dílo je známé a všechny tituly snadno dohledatelné. Možná méně známý je Jiří Pechar jako člověk. Autorovi nekrologu, který Jiřího Pechara znal bezmála třicet let, snad bude ponechán i prostor pro několik osobních vzpomínek.

Už jen z rozsahu Pecharovy produkce — a pro ty, kteří jej četli, i ze stylu jeho vlastních textů — je zřejmé, že šlo o osobnost takřkajíc asketickou. Snad by se nezlobil, kdyby se dozvěděl, že se mu v jistých kruzích přezdívalo „muž bez emocí“; činilo se tak ovšem bez jakéhokoli náznaku zlovůle. Jiří Pechar skutečně nebyl člověk velkých emocí a na někoho, kdo ho neznal dobře, to mohlo působit snad i trochu odrazujícím dojmem. Na překladatelských seminářích, které vedl na Filosofickém ústavu AV ČR, skutečně nebylo moc prostoru na nějaké diskuse: pan docent si položil svou legendární igelitovou tašku na stůl, vytáhl z ní svůj již hotový překlad (samozřejmě na papíře) a naším úkolem v podstatě bylo pouze opravovat si ve svých vlastních překladech všechno, co se sebemeně odchylovalo od jeho verze. Uzavíraly se jednu dobu dokonce sázky, kdo se nejlépe treffi do jeho stylu a bude mít nejméně oprav. „Prosím vás, nenene,“ odpovídal s oblibou, když se mu někdo odvážil jakkoli oponovat. O to osvěživěji působily ty vzácné okamžiky, kdy se podařilo ho o něčem nevýznamném přesvědčit. Když se mi s jednou kolegyní například povedlo při překladu Merleau-Pontyho *Struktury chování* prosadit, že kočka si při jistém experimentu otevírá dvířka tlapkami, a nikoli prackami, měli jsme pocit velkého vítězství. „No ale tak jo, tak si to tam dejte,“ pravil se smíchem, poté co jsme nějakou dobu smutnými hlásky žadonili „tlapky, pane docente, tlapky...“.

Kdo však Jiřího Pechara poznal lépe, zjistil, že pod touto fasádou se skrývá osobnost neobyčejně nezištná a velkorysá. Vzpomínám si, jak pečlivě proškrtával a opravoval moje vlastní neumělé pokusy o první překlady. Docenil jsem to teprve mnohem později: jednalo se o desítky stran důkladné redakční práce, a on přitom dobře věděl, že to dělá zadarmo. Kdo by to dnes pro člověka udělal?

Navzdory svým asketickým a stoickým rysům, anebo možná právě kvůli nim, se jednalo také o osobnost neobyčejně vtipnou a zábavnou. Stále na něj vzpomínají zejména účastníci pravidelných letních univerzit, pořádaných ve spolupráci se Vzdělávací nadací Jana Husa, jichž se až do pozdního věku účastnil. Kdo jiný než pan docent mohl na výletě v Tatrách v obličejí zmordat a vyvolat tím zděšení všech zúčastněných, kteří chtěli volat záchranku, nežli zjistili, že se nestalo nic jiného než to, že páně docentova — zde již zmiňovaná — igelitová taška s modrým nápisem Prior začala v tom horku pouštět barvu a pan docent si ji nedopatřením rozmazal po obličejí? Kdo jiný než pan docent se mohl vézt při jiné příležitosti v kufru taxíku, protože uvnitř nebylo místo? „Prosím vás, a co to vlastně je?“ ptal se mě při jednom rautu, drže v ruce banán, který, jak jsem ke svému zděšení seznal, právě konzumoval i se slupkou. „To je banán, ježišmarjá, to se musí oloupat, pane docente,“ odpovídám. „No vidíte, a já

to sněd' celý," oznámil mi s úsměvem. Jeho knížku *Život na hraně* jsem nemusel číst: převyprávěl mi ji při jedné společné cestě do Prešova slovo od slova. To by tolik neva-dilo, ale protože měl už drobné problémy s krátkodobou pamětí, během konference na to zapomněl a při zpáteční cestě mi ji celou převyprávěl znova naprosto stejnými slovy, navzdory mým chabým pokusům předstírat spánek.

Podobně stoický postoj měl Jiří Pechar i ke smrti. Když jsme ho někdy před let-ními prázdninami byli naposledy navštívit, ležérně a vesele nám vyprávěl, že už si vyhlédl, řečeno jeho vlastními slovy, „sympatický hřbitůvek“, a recitoval nám verše, které chce mít na parte.

Zkrátka a dobře, s Jiřím Pecharem nám odešel nejen opravdový vzdělanec — opustila nás i skutečná osobnost. Není myslím přehnané tvrdit, že každý, kdo ho dů-kladněji znal, na něj nikdy nezapomene.